

องค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ด้านการรักษาโรคกระดูก: พหุกรณีศึกษาหมอพื้นบ้าน จังหวัดลพบุรี
KNOWLEDGE AND WISDOM TEACHING
BONE HEALING: MULTI-CASE STUDIES OF FOLK HEALERS IN LOPBURI PROVINCE

วสัน ปันผล¹, ไตรมาส พูลผล²
สุริยภาวรรณ ขุนพิลึก³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษาถึงคุณลักษณะของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก โดยใช้ยาสมุนไพรเพื่อการรักษา 2) ศึกษากระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก (การถ่ายทอด และสั่งสมประสบการณ์) 3) ศึกษาถึงองค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดูก โดยใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน และใช้ยาสมุนไพรเพื่อการรักษา และ 4) ศึกษาทักษะ และบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดูก โดยวิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน และใช้ยาสมุนไพรโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบแผนพหุกรณี (Multi-Case Studies) กรณีศึกษาคือ หมอเคลิ้ม เกิดกุล และหมอสุนทร นิ่มน้อม ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ 1) การเลือกบุคคล (หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก) ที่จะศึกษา 2) การกำหนดแหล่งข้อมูล 3) เครื่องมือ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 5) การวิเคราะห์ข้อมูล 6) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า:

1. คุณลักษณะของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกที่ประชาชนยอมรับและศรัทธาประกอบด้วย

1.1 บุคลิกภาพ พบว่าหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีการยิ้มแย้มแจ่มใสรู้จักที่จะติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีจิตวิทยาในการสื่อสาร สามารถที่จะสื่อสารกับคนไข้และญาติของคนไข้ได้อย่างเข้าใจ มีการแต่งกายตามสภาพการดำเนินชีวิตปกติ นอกจากนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีสมาธิดี ไม่วอกแวก มีความใจเย็นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

1.2 ระดับการศึกษา พบว่าในเรื่องของการศึกษาไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญหรือเป็นประเด็นหลักที่จะทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก หรือไม่หากแต่การจะเป็นหมอนั้นจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะอ่านออกเขียนได้ และจะต้องมีความขวนขวายที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

1.3 ความสามารถรอบรู้ ผู้ที่จะเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกนั้น จะต้องมีความสามารถในการรักษาโรคกระดูก และควรที่จะต้องมีความสามารถพิเศษอื่นๆ เช่น การตรวจดูดวงชะตา เหล่านี้เป็นต้นแต่ก็พบว่า ความสามารถพิเศษเหล่านี้มิใช่ประเด็นสำคัญที่ทำให้ประชาชนยอมรับ

¹อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

²อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

³อาจารย์ประจำ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

ในตัวของหมอฟันบ้าน รักษากระดูกคนนั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับผลของการรักษาอาการบาดเจ็บทางกระดูกของหมอนั้นเป็นสำคัญ

2. กระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอฟันบ้าน รักษากระดูก

2.1 มูลเหตุจูงใจ พบว่าเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) การที่บุคคลนั้นได้ใกล้ชิดกับผู้ที่เป็หมอฟันบ้าน รักษากระดูก 2) การที่เห็นประโยชน์ของวิชาความรู้ด้านหมอฟันบ้าน รักษากระดูก 3) ความประทับใจที่เกิดขึ้นต่อวิชาชีพ อันเกิดจากความประทับใจในการรักษาของหมอฟันบ้าน รักษากระดูก และ ความประทับใจในตัว ของหมอฟันบ้าน รักษากระดูก 4) ความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองที่ได้รับเกียรติให้สืบทอดความรู้ด้านหมอฟันบ้าน รักษากระดูก จากบุคคลที่เป็นหมอฟันบ้าน รักษากระดูก อยู่เดิม

2.2 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการถ่ายทอดภายในระบบเครือญาติ หรือเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งของวงศ์ตระกูล การถ่ายทอดข้ามเครือญาติ หรือการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นที่มีไข้หายาโดยตรงมีน้อย หากจะมีเกิดขึ้นก็เป็นเพราะหายาในวงศ์ตระกูลไม่มีผู้ได้รับที่จะสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าว จึงจะมีการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่น แต่ถึงกระนั้นก็พบว่าการถ่ายทอดดังกล่าวนี้จะเน้นให้กับบุคคลที่ผู้ถ่ายทอดมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความเมตตากรุณาเป็นพิเศษเท่านั้น มิใช่ถ่ายทอดให้กับบุคคลใดก็ได้ที่สนใจ

2.3 การสั่งสมประสบการณ์ จะเกิดขึ้นตลอดเวลา หลังจากที่ได้ก้าวผ่านเข้าสู่การเป็นหมอฟันบ้าน รักษากระดูก โดยได้รับการถ่ายทอดองค์

ความรู้จากบรรพบุรุษ หรือผู้รู้คนอื่นๆ แล้วพบว่า การเรียนรู้หรือสั่งสมประสบการณ์ใหม่นั้น แหล่งความรู้ที่หมอฟันบ้าน รักษากระดูกแต่ละคนจะได้รับและเกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะได้รับจากประสบการณ์ตรงที่ได้รักษาคนไข้ เป็นการรักษาแบบลองผิดลองถูก แล้วเกิดเป็นองค์ความรู้เพิ่มเติม หรือบางคนอาจจะได้รับจากแหล่งความรู้อื่นๆ เช่นตำราการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งได้จารหรือจารึกไว้ หรืออาจจะได้ศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้กับหมอฟันบ้าน รักษากระดูกคนอื่นๆ เพิ่มเติมก็ได้

3. องค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดูก

3.1 ขั้นตอนและวิธีการรักษา ขั้นตอน และวิธีการรักษาของหมอกระดูกแต่ละคนอาจแตกต่างกัน ในรายละเอียดแต่พบว่ามึลักษณะร่วมที่สำคัญคือ การรักษาอาการป่วยของคนไข้ นั้น จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอาการหลักๆ คือ กลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกล้ามเนื้อ กับกลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกระดูก โดยวิธีการรักษาจะใช้น้ำมันมนต์เป็นหลักในการรักษา และมีการใช้ไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการรักษาด้วยเสมอ โดยในขั้นตอนของการรักษานั้น จะมีการตั้งขันข้าว โดยพบว่าค่าตั้งขันข้าวของหมอฟันบ้าน รักษากระดูกแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไป

3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา อุปกรณ์ที่สำคัญคือ น้ำมันมนต์ มีดหมอ ไม้สักลงอาคม นอกจากนั้นเป็นอุปกรณ์สำหรับทำพิธีอื่นๆ เช่น เทียน ดอกไม้ เหล้า ฯลฯ สำหรับอุปกรณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการรักษาอาการบาดเจ็บทางกระดูกของหมอน้ำมัน คือเผือก พบว่าหมอฟันบ้าน รักษากระดูก จะสร้างเผือกเอง โดยใช้ อุปกรณ์หลักคือ ไม้ไผ่

3.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการรักษา ระยะเวลาในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก แต่ละคนนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อและขนบปฏิบัติของหมอคนนั้นๆ โดยทั่วไปจะพบว่าการรักษาโรคของหมอน้ำมนต์แต่ละคนนั้น จะกินระยะเวลาในการรักษาไม่นานนัก โดยส่วนใหญ่จะเกินครึ่งเดือน

4. ทักษะและบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดูกด้วยหมอพื้นบ้าน

4.1 ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองและคนในครอบครัว หรือจากคำกล่าวขานร่ำลือของคนอื่นๆ ที่บอกกันต่อๆ กันไป โดยส่วนใหญ่หมอพื้นบ้านรักษากระดูกในชุมชนหนึ่งๆ นั้น จะเป็นที่ยอมรับเชื่อถือศรัทธาจากคนที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียง หรือต่างจังหวัดมากกว่าภายในชุมชนเดียวกัน และการที่ประชาชนหรือคนไข้จะเกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อตัวหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกนั้น จะเกิดจากภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกเป็นสำคัญ

4.2 การแสวงหาแหล่งรักษาของประชาชน จะมีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการร่วมกันคือ มารักษาเมื่อได้ผ่านการรักษาจากที่อื่นมาก่อนแล้ว และโดยส่วนใหญ่มาตามคำแนะนำของญาติพี่น้อง หรือคนสนิทที่รู้จัก และการแนะนำมา หรือญาติพี่น้องพามา ไม่ได้มาเพราะ การแสวงหาแหล่งรักษาด้วยตนเองเป็นหลัก

4.3 บริบททางสังคมที่ส่งเสริมความเชื่อและความศรัทธาต่อการรักษาโรคกระดูก ด้วยหมอพื้นบ้าน มีบริบททางสังคมหลายประการที่ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อระบบการแพทย์พื้นบ้าน ครรลองชีวิตของประชาชน

ยังคงผูกติดกับบริบททางสังคมแบบดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ จะให้บริบทเหล่านี้เกิดความคลี่คลายไปบ้างก็ตาม แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะล้มล้างความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อระบบการแพทย์พื้นบ้านดั้งเดิมได้

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา โรคกระดูก หมอพื้นบ้าน

Abstract

The objective of this research 1) to study the characteristics of the bone-folk healers who used herbal treatment. 2) to study the process of becoming the bone-folk healer (passing on knowledge and experience accumulation). 3) to study the knowledge of bone healing treatment using local healing method and herbal treatment. and 4) to study the attitude and social contexts toward bone healing by using local healing method and using herbal treatment.

This study applied qualitative research method using multi-case studies. The case studies included Klerm Kirdkoon and Soonton Nimnom The research method consisted of six processes: 1) select the local bone 2) define the area of resources 3) create instruments and define data collection process 4) collect and gather data 5) analyse data 6) present the analysed data.

Research Findings showed that:

1. The characteristics of the bone-folk healers that were accepted and trusted by people were as followings.

1.1 Personality: the findings revealed that the folk healers who performed bone treatment had good personality. They had bright smile and knew how to communicate with other people well. They had psycho-logical communication skills that they could understandably communicate with patients and their relatives. They dressed normal lifestyle. Moreover, they need to have good concentration, hardly be distracted, be calm and generous.

1.2 Level of education: it was found that level of education was not the important or main factors that one person would become a folk healer who performed bone treatment. However, being a folk healer, that person must have enough knowledge to read and write, and earnestly self-study in order to gain more knowledge.

1.3 Ability and proficiency: the folk healers who performed bone treatment must have ability in healing bone, and other extra abilities such as fortune telling. However, it was shown that these extra abilities were not the main factors that a

folk healer who performed bone treatment would get acknowledgement by other people. It depended on the result of the bone healing treatment of the particular folk healer.

2. The process of becoming a folk healer of bone treatment.

2.1 Causes of motivation: four important factors were found. 1) The closeness of one person to the folk healer who performed bone treatment. 2) The appreciation of bone healing treatment knowledge. 3) The impression of bone healing treatment profession, bone healing treatment method, and the folk healer of bone healing. 4) The self-esteem of their proficiency for being honour to inherit the bone healing knowledge from the old folk healers.

2.1 Process of passing on knowledge: the results showed that the process of passing on knowledge was mostly inherited to relatives or passed on from one generation to another generation of the family. Not much of the passing on to other people who were not the heir of the family was found. The passing on to people who were not relatives would happen when there was no-one in family would be inherited that particular knowledge. The findings also revealed that a person who would be inherited the

bone treatment knowledge could not just be anyone, but that particular person had close relationship to the folk healer or had got special mercy from folk healer.

2.3 Experience accumulation: the accumulations of experience happened all the time after one person became a bone treatment folk healer by accepting the passing on knowledge from the parentage or other people. The findings also showed that the processes of learning or collecting bone treatment knowledge of each person were different. Some people learned directly from bone healing experience which were from their learning mistakes or trying the right methods that became their additional knowledge. Some people might gain knowledge from other resources such as folk medication textbooks, which were inscribed, or recorded, or gained knowledge by additionally changed knowledge with other bone treatment folk healers.

3. Knowledge of bone healing treatment

3.1 Process and treatment methods: the processes and bone healing treatment methods of each folk healers might consist of different details. The results of the study found that there were two main significant symptoms including patients who had muscle injury, and patients who

had bone injury. The major treatment method was the use of holy water, which always used together with superstitious healing. The healing process included the rice pot setting (the way to set the price for treatment) that showed different prices for each of the bone-folk healer.

3.2 Equipment used in treatment: the important equipment were holy water, spiritual healer's knife, magic teakwood, and other items for ceremony such as candles, flowers, liquor, etc. One more important equipment for bone healing treatment of folk healer who used oil was splint. The findings revealed that the folk healer who performed bone treatment would create their own splint using bamboo as the major material.

3.3 The period of time used in treatment: each of folk healer who performed bone healing treatment spent different length of time regarding the beliefs and the practical custom of each folk healer. Generally, it showed that the treatment of folk healers who used oil would not take long time. It mostly took half month or longer.

4. Attitude and social context toward bone healing treatment of the folk healer.

4.1 The beliefs and trust of people were from the direct experience of the patients and their family members, or

words of mouth that was widely spoken by people. The folk healer who performed the bone healing treatments in one particular community would normally be trusted and had reputation among people from other communities or other provinces than people in the same community. The beliefs and trust in a folk bone healer were importantly from the appearance and the reliability of each folk healer who performed bone treatment.

4.2 The search for healing source: there were two types of searching which consisted of the suggestions of relatives, or acquaintances after having treatment from some other place; and the search of others such as the recommendation of relatives, or the relatives took them to the healing place.

4.3 There were many social contexts that enhanced the beliefs and trust toward bone healing treatment by the folk healers. The beliefs and trust that retrieved from social contexts and lifestyles of people that still connected with the old social context. Even though the progress of technology nowadays would decrease some of these social contexts, it was inadequate to overthrow the beliefs and trust of people toward the traditional folk healer system.

Keywords: Wisdom teaching, bone healing, folk healers

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแม้ว่าระบบการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขจะมีแนวโน้มในการกระจายทรัพยากรและเทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงแล้วแต่ก็ยังพบว่า มีประชาชนจำนวนมากไม่น้อยยังคงใช้วิธีการรักษาพยาบาลแผนโบราณ หรือแบบพื้นบ้านอยู่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่สุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับสุขภาพกายอย่างแยกกันไม่ได้ ดังนั้นการรักษาโรคที่ประสบความสำเร็จจะต้องเป็นการรักษาทั้งกายและใจของผู้ป่วยควบคู่กันไป ผู้ป่วยทุกคนย่อมต้องการหมอที่เข้าใจเขามากกว่าหมอที่จะทำการรักษาเพียงอย่างเดียวถึงแม้ว่าผู้ป่วยจะมีอาการของโรครุนแรงจนไม่สามารถรักษาให้หายได้แล้วก็ตาม ผู้ป่วยก็ยังต้องการกำลังใจ ซึ่งการรักษาทางด้านจิตใจเป็นสิ่งที่สำคัญที่มักจะถูกกลืน แต่หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะมีชีวิตความเป็นอยู่และมีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับชาวบ้านมาก จึงมีความเข้าใจและสื่อสารกับคนไข้ได้ดีและเป็นกันเอง จึงเป็นจุดสำคัญประการหนึ่งในการดึงดูดให้ชาวบ้านนิยมไปรับบริการ

การรักษาโรคเกี่ยวกับกระดูกเป็นกรณีหนึ่งที่ผู้ป่วยยังนิยมไปรักษากับหมอพื้นบ้าน ซึ่งการเรียกชื่อหมอพื้นบ้านที่รักษาเกี่ยวกับกระดูก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการรักษากระดูกนั้นจะมีน้ำมนต์เป็นอุป กรณ์หลักอย่างหนึ่งในการรักษานั้นเอง จากสภาพการดำรงชีวิตในปัจจุบันของสังคมไทย ซึ่งมีทั้งการจราจรที่มีรถยนต์ยานพาหนะจำนวนมาก

และยังขาดระเบียบวินัยในการขับขี่ รวมทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจทางด้านการก่อสร้างอาคารสถานที่ ที่ทวีขึ้นทุกวันและไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยเท่าที่ควร จึงเป็นบ่อเกิดของการเกิดอุบัติเหตุที่ทำให้ประชาชนเสียชีวิต หรือบาดเจ็บเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะกระดุกหัก การรักษาของหมอพื้นบ้าน ซึ่งรักษาโรคเกี่ยวกับกระดุกจึงมีแนวโน้มสูงขึ้น เพราะประชาชนยังมีความเชื่อความศรัทธาในการรักษากระดุกของหมอพื้นบ้านอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการที่พบว่า ถึงแม้ว่าผู้ป่วยจะผ่านการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งเป็นการรักษาจากสถานพยาบาล หลังจากที่ผู้ป่วยถูกนำตัวส่งมารักษาเมื่อเกิดอุบัติเหตุแล้วก็ตามส่วนหนึ่งซึ่งค่อนข้างเป็นจำนวนมากก็ยังคงกลับไปรักษาต่อกับหมอพื้นบ้าน การรักษาโรคเกี่ยวกับกระดุกของหมอพื้นบ้าน ถือเป็นวัฒนธรรมด้านการดูแลสุขภาพโดยอาศัยภูมิปัญญาของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีกระบวนการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน และยังคงเป็นวิธีการรักษาที่ประชาชนทั่วไปยังคงให้ความศรัทธาและเชื่อมั่นจึงเป็นสิ่งที่น่าในใจศึกษาถึงกระบวนการสั่งสมและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีคุณค่านี้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรักษา และพัฒนาภูมิปัญญานี้ให้สืบทอดต่อเนื่อง เพื่อเป็นที่พึ่งพิงหรือช่วยเสริมในการรักษาโรคเกี่ยวกับกระดุกตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของหมอพื้นบ้านรักษากระดุก โดยใช้ยาสมุนไพรเพื่อการรักษา
2. เพื่อศึกษากระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก (การถ่ายทอด และสั่งสมประสบการณ์)

3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดุก โดยใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน และใช้ยาสมุนไพรเพื่อการรักษา

4. เพื่อศึกษาทัศนคติ และบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดุก โดยใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน และใช้ยาสมุนไพร

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านบุคคลที่ใช้ในการวิจัย

1. หมอเคลิ้ม เกิดกุล เป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 2 ต.มหาสอน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
2. หมอสุนทร นิมน้อม เป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก อาศัยอยู่ใน หมู่ 13 ต.บางคู อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี
3. ผู้เข้ารับการรักษาที่มีปัญหาด้านกระดุก
4. ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน
5. บุคคลในครอบครัวของหมอผู้รักษา

ด้านเนื้อหา

1. คุณลักษณะของหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก โดยการศึกษาจากประวัติชีวิตของหมอในด้าน 1) บุคลิกภาพ 2) ประวัติการศึกษา 3) ความสามารถในการรักษา 4) ครอบครัวและการประกอบอาชีพ

2. กระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก โดยศึกษาจากกระบวนการถ่ายทอดการเป็นหมอ ในด้าน 1) มูลเหตุจูงใจในการเป็น หมอพื้นบ้าน รักษากระดุก 2) กระบวนการเรียนรู้ในการที่จะเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก 3) ข้อปฏิบัติของผู้ที่จะเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดุก

3. องค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดุก โดยศึกษาจากกระบวนการรักษาโรคของหมอ ในด้าน 1) ขั้นตอน/วิธีการรักษา 2) อุปกรณ์การรักษาและ

วิธีการใช้ 3) ระยะเวลาในการรักษา

4. ทักษะและบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดูก โดยศึกษาจากลักษณะของคนไข้ที่มา รับการรักษา ในด้าน 1) ระดับการศึกษา 2) ฐานะทางเศรษฐกิจ 3) ลักษณะการเจ็บป่วยและการแสวงหาแหล่งรักษา 4) ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อการรักษาและต่อตัวหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาพหุกรณี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกบุคคล (หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก) ที่จะศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดแหล่งข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกบุคคล (หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก) ที่จะศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกบุคคลที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

1. มีปรากฏการณ์ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษา คือกรณีหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก ที่มีชื่อเสียง ได้รับความเชื่อถือ ศรัทธา ของบุคคลในจังหวัดลพบุรี โดยศึกษาแบบพหุกรณี

2. เป็นกรณีศึกษาที่สามารถทำการวิจัยได้เสร็จทันตามเวลา

3. มีความสะดวก และปลอดภัยในด้านการคมนาคมติดต่อเพื่อเก็บข้อมูล จากหลักเกณฑ์

ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกหมอน้ำมัน 2 คน ดังนี้ 1) หมอเคลิ้ม เกิดกุล อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 2 ต.มหาสอน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี 2) หมอสุนทร นิ่มน้อม อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 13 ต. บางคู้อ. ท่าวัง จ. ลพบุรี

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ ประกอบด้วยแหล่งข้อมูลในแง่ของเวลา สถานที่ บุคคล ดังนี้

1. เวลา เวลาที่ใช้เป็นไปโดยยืดหยุ่น คือ ส่วนใหญ่ใช้เวลาช่วงเช้า ถึงกลางวัน เนื่องจากผู้มารักษานิยมมารักษาช่วงเวลาดังกล่าว 2. สถานที่ สถานที่ที่จะให้ข้อมูลคือ บ้านหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก และบ้านอื่น ๆ เช่น บ้านชาวบ้านในชุมชน และร้านค้าในชุมชน

3. บุคคล ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก และครอบครัว ผู้มารับการรักษา ชาวบ้านในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ ตัวผู้วิจัยซึ่งอยู่ในสนามวิจัยเอง โดยผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างไม่สมบูรณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนด จดบันทึกภาคสนาม นอกจากนั้นยังใช้อุปกรณ์ช่วยประกอบการเก็บข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง ร่วมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. การเข้าสนาม และการสร้างสัมพันธภาพกับหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดสนามวิจัยจำนวน

2 แห่ง (2 กรณีศึกษา) คือ แห่งที่หนึ่ง หมู่ที่ 2 ต. มหาสอน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี ศึกษาหมอเคลิ้ม เกิดกุล และแห่งที่สอง หมู่ที่ 13 ต. บางคู้ อ. ท่าวัง จ.ลพบุรี ศึกษาหมอสุนทร นิ่มน้อม กระบวนการเข้า สนามวิจัยทั้งสองแห่งนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการ (Approach) ในการเข้าสนามวิจัยแบบเดียวกัน ทั้ง 2 สนามวิจัย กล่าวคือผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจ โดยการแนะนำตนเองตาม สถานภาพและบทบาทที่แท้จริงกับบุคคลต่างๆ ใน สนามวิจัย เช่น เครือญาติของหมอพื้นบ้าน รักษา กระดูก ขาว บ้านบริเวณนั้น คนไข้ และบุคคล ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และ เป้าหมายของการเข้าไปดำเนินการวิจัยในสนาม และเพื่อให้ผู้วิจัยได้รับการยอมรับจากสมาชิกใน สนามวิจัย ว่าคณะผู้วิจัยเป็นสมาชิกของสังคมใน สนามการวิจัย หรือที่เรียกว่ามีสถานภาพเป็นคน ใน ไม่มีสถานภาพเป็นคนแปลกหน้าหรือคนนอก

สำหรับระยะเวลาในการเข้าสนามวิจัยนั้น ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเข้าสนามวิจัยเป็น ระยะเวลา 6 เดือน (เดือน มิถุนายน 2560 ถึง เดือน พฤศจิกายน 2560) โดยใช้วิธีการเก็บ ข้อมูลแบบเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่าง ไม่สมบูรณ์ และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ประกอบกัน

2. การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำ การรวบรวมข้อมูลใน 4 ด้าน ตามประเด็นที่ กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดวิธีตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ด้วยวิธีการ ตรวจสอบข้อ มูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา ว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถ ตรวจสอบได้จากแหล่งที่มาของข้อมูลที่ต่างแหล่ง กันว่า ถ้าข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างกันแล้วยังมี ความเหมือนกัน หรือคงเส้นคงวาหรือไม่ทั้งนี้แหล่ง ที่กล่าวมาได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งบุคคล และแหล่ง สถานที่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการใช้วิธี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ กันเพื่อ รวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่การสังเกต การ สัมภาษณ์ และเอกสารบันทึก

3. หลังจากตรวจสอบข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยทำการ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยใช้การ วิเคราะห์

แบบอุปนัย (Analytic Induction)

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย นำเสนอ

ในลักษณะการใช้ข้อความบรรยายประกอบภาพ และการยกถ้อยคำประกอบยืนยัน ตามประเด็นที่ ศึกษา โดยนำเสนอเป็นรายการณี จากนั้นจึงสรุป องค์ความรู้ที่ค้นพบในแต่ละกรณีอีกครั้งหนึ่ง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาองค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิ ปัญญาด้านการรักษาโรคกระดูก: พหุกรณีศึกษา หมอพื้นบ้าน จังหวัดลพบุรี พบว่า

1. คุณลักษณะของหมอพื้นบ้าน รักษา กระดูก

1.1 บุคลิกภาพ กล่าวคือจะต้องเป็นผู้ที่มี

บุคลิกภาพดี มีการยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักที่จะติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีจิตวิทยาในการสื่อสาร สามารถที่จะสื่อสารกับคนไข้และญาติของคนไข้ได้อย่างเข้าใจ มีการแต่งกายตามสภาพการดำเนินชีวิตปกติ นอก จากนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีสมาธิ ไม่วอกแวก มีความใจเย็นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อีกด้วย

1.2 ระดับการศึกษา พบว่าในเรื่องของการศึกษาไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญหรือเป็นประเด็นหลักที่จะทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกหรือไม่ หากแต่การจะเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกนั้นจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะอ่านออกเขียนได้ และจะต้องมีความขวนขวายที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

1.3 ความสามารถรอบรู้ ผู้ที่จะเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกนั้น จะต้องมีความสามารถในการรักษาโรคกระดูก และควรที่จะต้องมีความสามารถพิเศษอื่นๆ เช่น การตรวจดูดวงชะตา เหล่านี้เป็นต้น แต่ก็พบว่าความสามารถพิเศษเหล่านี้มิใช่ประเด็นสำคัญที่ทำให้ประชาชนยอมรับในตัวหมอพื้นบ้านคนนั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับผลของการรักษาอาการบาดเจ็บทางกระดูกของหมอน้ำมนคนนั้นเป็นสำคัญ

2. กระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก

2.1 มูลเหตุจูงใจ พบว่าเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) การที่บุคคลนั้นได้ใกล้ชิดกับผู้ที่เป็หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก 2) การที่เห็นประโยชน์ว่าวิชาความรู้ด้านหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก 3) ความประทับใจที่เกิดขึ้นต่อวิชาชีพ อันเกิดจากความประทับใจในการรักษาของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก และความประทับใจในตัวอง

หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก 4) ความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองที่ได้รับเกียรติให้สืบทอดความรู้ด้านหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกจากบุคคลที่เป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกอยู่เดิม

2.2 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการถ่ายทอดภายในระบบเครือญาติ หรือเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งของวงศ์ตระกูล การถ่ายทอดข้ามเครือญาติ หรือการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นที่มีโชทายาทโดย ตรงมีน้อย หากจะมีเกิดขึ้นก็เป็นเพราะทายาทในวงศ์ตระกูลไม่มีผู้ใดรับที่จะสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าว จึงจะมีการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่น แต่ถึงกระนั้นก็พบ ว่าการถ่ายทอดดังกล่าว นั้น จะเน้นให้กับบุคคลที่ผู้ถ่ายทอดมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด หรือมีความเมตตากรุณาเป็นพิเศษเท่านั้น มิใช่ถ่ายทอดให้กับบุคคลใดก็ได้

2.3 การสั่งสมประสบการณ์ จะเกิดขึ้นตลอดเวลา หลังจากที่ได้ก้าวผ่านเข้าสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก โดยได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ หรือผู้รู้คนอื่นๆ แล้วพบว่าการเรียนรู้หรือสั่งสมประสบการณ์ใหม่นั้น แหล่งความรู้ที่หมอพื้น บ้าน รักษากระดูกแต่ละคนจะได้รับ และเกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะได้รับจากประสบการณ์ตรงที่ได้รักษาคนไข้ เป็นการรักษาแบบลองผิดลองถูก แล้วเกิดเป็นองค์ความรู้เพิ่มเติม หรือบางคนอาจจะได้รับจากแหล่งความรู้อื่นๆ เช่นตำราการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งได้จารหรือจารึกไว้ หรืออาจจะได้ศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้กับหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกคนอื่นๆ เพิ่มเติมก็ได้

3. องค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดูก

3.1 ขั้นตอนและวิธีการรักษา ขั้นตอน และวิธี

การรักษาของหมอกระดุกแต่ละคนอาจแตกต่างกัน ในรายละเอียดแต่พบว่ามึลักษณะร่วมที่สำคัญคือ การรักษาอาการป่วยของคนไข้ นั้น จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอาการหลักๆ คือ กลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกล้ามเนื้อ กับกลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกระดูก โดยวิธีการรักษาจะใช้น้ำมันมนต์เป็นหลักในการรักษา และมีการใช้ไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการรักษาด้วยเสมอ โดยในขั้นตอนของการรักษานั้น จะมีการตั้งขันข้าว โดยพบว่าค่าตั้งขันข้าวของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไป

3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา อุปกรณ์ที่สำคัญคือ น้ำมันมนต์ มีดหมอ ไม้สักลงอาคม นอกจากนั้นเป็นอุปกรณ์สำหรับทำพิธีอื่นๆ เช่น เทียน ดอกไม้ เหล้า ฯลฯ สำหรับอุปกรณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการรักษาอาการบาดเจ็บทางกระดูกของหมอน้ำมัน คือเผือก พบว่าหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก จะสร้างเผือกเอง โดยใช้ อุปกรณ์หลักคือ ไม้ไผ่

3.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการรักษาระยะเวลาในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก แต่ละคนนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อและขนบปฏิบัติของหมอนั้นๆ โดยทั่วไปจะพบว่าการรักษาโรคของหมอน้ำมันแต่ละคนนั้น จะกินระยะเวลาในการรักษาไม่นานนัก โดยส่วนใหญ่จะเกินครึ่งเดือน

4. ทักษะและบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดูกด้วยหมอพื้นบ้าน

4.1 ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองและคนในครอบครัว หรือจากคำกล่าวขานร่ำลือของคนอื่นๆ ที่บอกกันต่อๆ กันไป โดยส่วนใหญ่หมอพื้นบ้าน

รักษากระดูกในชุมชนหนึ่งๆ นั้น จะเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือศรัทธาจากคนที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงๆ หรือต่างจังหวัดมากกว่าภายในชุมชนเดียวกัน และการที่ประชาชนหรือคนไข้จะเกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อตัวหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกนั้น จะเกิดจากภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูกเป็นสำคัญ

4.2 การแสวงหาแหล่งรักษาของประชาชน จะมีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการร่วมกันคือ มารักษาเมื่อได้ผ่านการรักษาจากที่อื่นมาก่อนแล้ว และโดยส่วนใหญ่มาตามคำแนะนำของญาติพี่น้องหรือคนสนิทที่รู้จัก และการแนะนำมา หรือญาติพี่น้องพามา ไม่ได้มาเพราะการแสวงหาแหล่งรักษาด้วยตนเองเป็นหลัก

4.3 บริบททางสังคมที่ส่งเสริมความเชื่อและความศรัทธาต่อการรักษาโรคกระดูก ด้วยหมอพื้นบ้าน มีบริบททางสังคมหลายประการที่ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อระบบการแพทย์พื้นบ้าน ครรลองชีวิตของประชาชนยังคงผูกติดกับบริบททางสังคมแบบดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ จะให้บริบทเหล่านี้เกิดความคลี่คลายไปบ้างก็ตาม แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะล้มล้างความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อระบบการแพทย์พื้นบ้านดั้งเดิมได้

อภิปรายผล

1. คุณลักษณะของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก

จากการวิจัยพบว่าคุณสมบัติร่วมกันของหมอพื้น บ้าน รักษากระดูก ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การที่หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก จะเป็นผู้มีสมาธิ และมีจิตใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ทรมานด้วยความเจ็บป่วย พุดจาสื่อสารกับคนไข้ด้วย

ความเป็นกันเอง และความสามารถทางด้านดวงชะตาชีวิต ทั้งนี้เป็นเพราะการเป็นหมอฟันบ้านรักษากระดูกนั้น ต้องใช้คาถาอาคมเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการรักษา ซึ่งการที่จะสามารถท่องบ่นคาถาระหว่างทำพิธีรักษานั้นต้องมีสมาธิอย่างสูง ส่วนการที่หมอฟันบ้านรักษากระดูกสามารถดูดวงชะตาชีวิตได้ด้วยนั้น ก็เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ในตัวหมอฟันบ้านรักษากระดูก มากขึ้น และการที่หมอฟันบ้านรักษากระดูก มีลักษณะเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ นั้น ก็เป็นเรื่องที่เป็นธรรมชาติของคนที่เป็นผู้รักษาผู้ป่วยที่ จำเป็นต้องมีคุณลักษณะด้านนี้เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และการสื่อสารกับคนไข้ด้วยความเป็นกันเองนั้น เนื่องจากการรักษาโรคกระดูกด้วยวิธีการของหมอฟันบ้านนั้น ใช้เวลาในการทำพินานพอสสมควร และระหว่างที่ทำพิธีรักษาอยู่นั้นก็ไม่ได้จำกัดเวลาในการรักษา คือเป็นลักษณะรักษากันไป พูดคุยกันไป ทำให้คนไข้ และญาติคนไข้รู้สึกผ่อนคลาย สบายใจ ไม่กังวล และไม่เครียด จึงทำให้เกิดความคุ้นเคยเป็นกันเอง เสมือนพูดจาภาษาเดียวกัน

2. กระบวนการก้าวผ่านสู่การเป็นหมอฟันบ้าน รักษากระดูก

มูลเหตุจูงใจที่ทำให้สนใจในการเป็นหมอฟันบ้าน รักษากระดูก นั้น พบว่าผู้ที่เป็หมอฟันบ้าน รักษากระดูก จะมีแรงจูงใจที่เหมือนกัน คือมีความต้องการให้คนไข้หรือผู้ที่เจ็บป่วย หายจากความเจ็บป่วยจากอาการ ต่าง ๆ นอกจากนั้น ความมั่นใจในตนเองว่าตนเป็นที่เป็นผู้มีความเหมาะสม มีความรู้ ความ สามารถที่จะเป็นผู้รับการถ่ายทอดวิชารักษากรดูกได้ ส่วนมูลเหตุจูงใจในประการอื่น ๆ ก็คือลักษณะความสัมพันธ์ใกล้ชิด

กับผู้ที่มีความรู้ทางด้าน หมอพื้นบ้าน รักษากระดูก ดังเช่น หมอเคลิ้ม เกิดกุล มีความใกล้ชิดกับเจ้าอาวาสวัดประดู่ทรงธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการซึมซับ ความเชื่อ และการถ่ายทอดการรักษากระดูกจากท่านเจ้าอาวาส ต่อจากนั้น หมอเคลิ้ม ก็ได้ถ่ายทอดวิชาการรักษากระดูกให้กับ นายวิเชียร ล้นเหลือ ซึ่งเป็นบุตรเขยสืบต่อมา ส่วนหมอสุนทรได้รับการถ่ายทอดจากการรักษากระดูกจากพระครูสังวรโสภณ (มาก โอภาโส) เจ้าคณะอำเภอท่าม่วง เจ้าอาวาสวัดปากคลองบางคู้ และหมอแสง ดิษเสตะ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรักษาเป็นอย่างดี เมื่อมีความประทับใจจนก่อเกิดแรงศรัทธาและมีความต้องการที่จะเป็นผู้สืบสานการเป็นหมอน้ำมนต์จากหมอแสงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิวัฒน์ ทาวัน (2551) ที่พบว่าวิธีการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณนั้นมีการถ่ายทอดโดยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ ทั้งนี้เนื่องจากมีบรรพบุรุษเป็นแพทย์แผนโบราณ ทำให้ได้พบเห็นการรักษาพยาบาล ผู้ป่วยโรคกระดูกอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาความรู้ในการรักษาโรคกระดูกอย่างจริงจัง ส่วนอีกวิธีการหนึ่งคือการเรียนรู้จากผู้อื่น สำหรับผู้ที่สนใจในการรักษาเกี่ยวกับโรคกระดูกแต่ไม่มีบรรพบุรุษที่เป็นแพทย์แผนโบราณ จึงต้องอาศัยการเรียนรู้จากแพทย์แผนโบราณท่านอื่นที่ตนรู้จักอาจเป็นพระ หรือฆราวาสก็ได้ ในกรณีนี้อาจเกิดจากความคุ้นเคยกันจากการรักษาโดยอาจจะพาญาติมารักษาแล้วต้องพักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันกับหมอเป็นเวลานาน จึงเกิดความเลื่อมใส ซึ่งซึมซับได้จากการเป็นผู้ช่วย

3. องค์ความรู้ของการรักษาโรคกระดูก

ขั้นตอนและวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านรักษากระดูก พบว่ามีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ การรักษาอาการปวดของไขข้อนั้น จะแบ่งออกเป็นกลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกล้ามเนื้อกับกลุ่มอาการที่มีการบาดเจ็บทางกระดูก โดยวิธีการรักษาจะใช้น้ำมันมณฑ์เป็นหลักในการรักษา และมีการใช้ไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการรักษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวัฒน์ ทิพจ้อย (2557) ที่พบว่า การรักษาของหมอกระดูกนั้นดั้งเดิมมีรากฐานผูกพันกับไสยศาสตร์ และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผสมผสานกับการใช้สมุนไพร และเทคโนโลยีพื้นบ้าน นอกจากนั้นงานวิจัยของ อรุษา ปุณยบุรณะ (2550) ได้พบว่าขั้นตอนและวิธีการรักษาของหมอกระดูกนั้นมีหลายวิธีการด้วยกัน แต่วิธีการที่ใช้ในการรักษาคือวิธีการทางไสยศาสตร์และยาแผนโบราณ กล่าวคืออาจจะใช้น้ำมันซึ่งสกัดมาจากสมุนไพรบางชนิดมาทา แต่น้ำมันนั้นได้ผ่านพิธีเสกมาแล้ว และในขณะที่ทำน้ำมันมณฑ์หมอก็จะบริกรรมคาถาเป่าลงไปด้วยหรือไม่ก็ทำพิธีทางไสยศาสตร์อื่น ๆ ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้กับการรักษาโรคกระดูก

ส่วนในเรื่องอุปกรณ์ในการรักษานั้นจะมีอุปกรณ์ที่สำคัญคือ น้ำมันมณฑ์ นอกจากนั้นเป็นอุปกรณ์สำหรับทำพิธีอื่น ๆ เช่น เทียน ดอกไม้ เหล้า และหากรักษาอาการบาดเจ็บทางกระดูกของหมอพื้น บ้าน รักษากระดูก คือเฝือกซึ่งหมอจะสร้างเฝือกเอง ซึ่งเฝือกที่ใช้อาจเป็นเฝือกที่ทำมาจากไม้ไผ่หรือเทียนก็ได้ ซึ่งจากงานวิจัยของเรณู กา ศรีผ่องงาม (2545) พบว่าการรักษาของหมอกระดูกในกรณีที่เกิดกระดูกแตกจะต้องใช้อุปกรณ์คือเฝือก ซึ่งเฝือกนั้น จะทำจากไม้ไผ่เหลาเรียบ มีความกว้าง 1-2 เซนติเมตร นิยมใช้กันมากที่สุด

เพราะไม่อับชื้นและไม่ทำให้แผลอักเสบ การใส่เฝือกจะกระทำต่างกันตามความเชื่อของหมอแต่ละคน บางรายนำเฝือกไปแช่น้ำร้อนเป็นฆ่าเชื้อก่อนใส่ บางรายเสกคาถา บนเฝือกก่อน บางรายเสกคาถาแล้วนำไปวางบนหิ้งบูชาครุหมอ แต่อย่างไรก็ตามการรักษาด้วยวิธีของหมอกระดูกนั้น โดยทั่วไปพบว่าการรักษาของหมอนั้นจะใช้ระยะ เวลาในการรักษาไม่นาน โดยส่วนใหญ่จะเกินครึ่งเดือน ทั้งนี้ อาจเพราะคนป่วยนั้นจะคาดหวังผลการ รักษาให้รวดเร็ว และวิธีการรักษาของหมอน้ำมันนั้นจะมีวิธีการที่ไม่ซับซ้อน เป็นวิธีการที่เป็นไปตามขั้นตอนตามพิธีการตั้งนั้นหากหมอน้ำมันที่ใช้ระยะเวลาในการรักษานานและพบว่าคนไข้ไม่หายก็อาจทำให้คนไข้แสวงหาแหล่งรักษาใหม่ต่อไป แต่หากอาการมีแนวโน้มที่ดีหรือหายเจ็บป่วยก็จะมี การรักษาอย่างต่อเนื่องและ มีการบอกต่อกับญาติพี่น้องหรือคนใกล้ชิดต่อไป

4. ทักษะและบริบททางสังคมที่มีต่อการรักษาโรคกระดูกด้วยหมอพื้นบ้าน

ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน เกิดจากประสบการณ์ตรงของคนป่วยที่มารักษากับหมอพื้น บ้าน รักษากระดูก หรือจากคำบอกเล่าของคนอื่นๆ ที่บอกกันต่อๆ กันไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนุช ยอดสมสวยและ สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้ (2552) พบว่าการรักษาของหมอกระดูกนั้นมีวิธีการที่มีได้เป็นผลเสียต่อคนไข้แต่ประการใดแต่กลับจะเป็นการเพิ่มกำลังใจให้คนไข้หายป่วยเร็วขึ้นก็เป็นได้ เอาหลักวิชาไสยศาสตร์มาใช้ประกอบในการรักษาโรคกับคนไข้ หากนำเรื่องราวเหล่านี้มาวิจัยตามหลักวิชา “จิตเวชศาสตร์” (Psychiatry) แล้ว จะเห็นได้ว่าการที่แพทย์โบราณนำวิชาไสยศาสตร์ (อำนาจจิตประ กอบเวทย์มนต์

คาถา และอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์) มาใช้ประกอบกับยารักษาโรค เพื่อรักษาโรคให้แก่คนไข้หายเจ็บป่วยอย่างรวดเร็ว ก็คือ “วิธีการใช้วิธีการจิตบำบัด” (Psychotherapy) ของแพทย์ปัจจุบันนั่นเอง กล่าวคือตามหลักวิชา เวชศาสตร์ (Psychiatry) วงการแพทย์ปัจจุบันทั่วโลกได้วิจัยโรคบางชนิด และพบว่าหาเหตุจูงใจคนไข้ เหล่านี้ให้เกิดความเชื่อมั่นอย่างหนึ่งอย่างใดว่ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดคอยช่วยเหลือคุ้มครองให้โรคร้ายไข้เจ็บหายอย่างรวดเร็ว คนไข้เหล่านี้ ก็จะเกิดกำลังใจและเกิดความเชื่อมั่นในสิ่งเหล่านั้น โรคร้ายไข้เจ็บก็จะหายเร็วยิ่งขึ้นดีกว่าจะใช้ยาเคมีรักษาเพียงอย่างเดียว และเนื่องจากชีวิตของประชาชน ยังคงผูกติดกับบริบททางสังคมแบบดั้งเดิม ถึง แม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ จะให้บริบทเหล่านี้เกิดความคลี่คลายไปบ้างก็ตาม แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะล้มล้างความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อระบบการการรักษาของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก ดังนั้นภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคกระดูกของหมอพื้นบ้าน จึงยังคงต้องถ่ายทอดเพื่อการสืบสานต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ส่งเสริมให้มีการสืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษากระดูก โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการรักษาผู้ป่วยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. เสริมสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก และแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อ ประสานความรู้ และคุณค่าของกระบวนการรักษากระดูกให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับระบบความเชื่อของคนในชุมชน
3. ส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่า และเข้าใจถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านสาธารณสุขขึ้นพื้นฐานมากยิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อและศรัทธาของชุมชนที่มีต่อหมอพื้นบ้าน รักษากระดูก
2. ควรศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของประชาชนในเรื่องอื่นๆ เพื่อให้ได้สารสนเทศในการดูแลสุขภาพของประชาชน

บรรณานุกรม

- ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. (2552). *การศึกษาภูมิปัญญาของหมอฟันบ้านในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นครนายก.
- พระวิวัฒน์ ทาวิน. (2551). *บทบาทของหมอฟันบ้านปัจจุบัน : กรณีศึกษาหมอฟันบ้านในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี).
- มีชัย จริยะนวิชัย. (2543). *ภูมิปัญญาหมอฟันบ้านในการรักษาโรคกระดูก กรณีศึกษาอำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- เรณูภา ศรีผ่องงาม. (2545). *การรักษากระดูกแบบโบราณของหมอฟันบ้าน สุทัน จันทมาดี*. วารสารจอมสุรินทร์ 2(9).
- วรวิวัฒน์ ทิพจ้อย. (2557). *ภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุศึกษา เฉพาะนายประเสริฐ ผลาพฤษ*. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, อุดรธานี.
- อรอุษา ปุณยบุรณะ (2550). *การศึกษาภูมิปัญญาหมอฟันบ้านไทย : กรณีศึกษาการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กระดูกหัก*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปัตตานี.
- Iacona MV. Osteoporosis. (2007). J Peri Anesth Nursing. National Institutes of Health Osteoporosis and Related Bone Diseases National Resource Center. Osteoporosis overview. January, 2007.
- Tushara, Basaks S, Gajen C, et al. (2010). Ethnomedical uses of Zingiberaceae plants of Northeast India. *Journal of ethnopharmacology*. October, 2010.